

СІРА УКРАЇНЬСЬКА ● ХУДОБА: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ

Монографія

ОЛДІ
ПІЮГ

Редакція академіка
НААН України В.С. Козиря

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
Державна установа Інститут зернових культур

СПРА УКРАЇНЬСЬКА ХУДОБА: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ

Монографія

Друге видання, доповнене

За загальною редакцією
академіка НААН України В. С. Козиря

Одеса • 2023 • Олді+

59552

УДК 636.27-026.613.03(477)
С40

Автори:

В. С. Козир, О. В. Денисюк, Г. Г. Дімчя, О. М. Жукорський, В. І. Ладика,
А. Н. Майстренко, В. І. Халак, П. Т. Четорка

Рецензенти:

М. І. Башенко – академік НААН, доктор сільськогосподарських наук, професор, Черкаська дослідна станція біоресурсів НААН;
В. В. Влізло – академік НААН, доктор ветеринарних наук, професор, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького;
В. О. Головка – академік НААН, доктор ветеринарних наук, професор, Державний біотехнологічний університет;
Г. М. Седіло – академік НААН, доктор сільськогосподарських наук, професор, Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН

*Друкується за рішенням Вченої ради
ДУ Інституту зернових культур НААН
(протокол № 3 від 16 березня 2023 року)*

Сіра українська худоба: минуле, сучасне, майбутнє : монографія /
В. С. Козир, О. В. Денисюк, Г. Г. Дімчя та ін. ; за заг. ред. В. С. Козиря. –
Одеса : Олді+, 2023. – 396 с.

ISBN 978-966-289-734-0

У монографії узагальнено теоретичні дослідження, практичний досвід вітчизняних і зарубіжних вчених, а також спеціалістів агроформувань щодо еволюції, збереження та динамічного розвитку популяції сірої української породи великої рогатої худоби.

УДК 636.27-026.613.03(477)

© В. С. Козир, 2023,
© О. В. Денисюк, 2023,
© Г. Г. Дімчя, 2023,
© О. М. Жукорський, 2023,
© В. І. Ладика, 2023,
© А. Н. Майстренко, 2023,
© В. І. Халак, 2023,
© П. Т. Четорка, 2023

ISBN 978-966-289-734-0

Сіра українська худоба
являє собою справжній скарб.
Професор О. В. Совстов

ПЕРЕДМОВА

На сьогодні, за оцінкою Міжнародного науково-дослідного інституту тваринництва в Найробі (Кенія), викладеною в книзі «Стан світових ресурсів в тваринництві» відомо, що протягом останніх 12 000 років з моменту початку одомашнення перших тварин було отримано 7000 порід (що представляють ссавців і птахів). Починаючи з 1900-х років до 2007 року, зникло з лиця землі близько 696 порід. В цілому 1487 порід знаходяться в небезпеці, з яких 579 – на критичному рівні потребиють невідкладних дій.

Це свідчить, що складається загрозлива ситуація, яку необхідно терміново покращувати. Рішення цих задач лежить в руслі ідеології міжнародних організацій ООН (ФАО і ВІЗ) по боротьбі з голодом, шляхом створення стійкого виробництва продукції тваринництва.

У 1992 році на Всесвітньому саміті у Ріо-де-Жанейро (Бразилія) 167 країнами, включаючи і Україну, була підписана Міжнародна Конвенція по збереженню біологічної різноманітності, яку 27 листопада 1994 року ратифікувала Верховна Рада України. Цей документ засвідчив визнання Україною пріоритетності зазначеної проблеми, як однієї із найважливіших, що стоїть перед людством. Дещо раніше такий документ був підписаний щодо рослин.

Надзвичайну важливість набирає збереження та раціональне використання генофонду всіх порід, в тому числі і аборигенних, які розводять в Україні.

У тваринництві генетичні ресурси є одним із самих найдорожчих і в стратегічному відношенні – одним з найбільш важливих багатств країни. В той же час, потенціал продуктивності

вітчизняних порід сільськогосподарських тварин повністю не реалізований.

Однією з вагомих галузей тваринництва є скотарство. В Україні налічується 34 породи великої рогатої худоби, з них 17 порід молочного та молочно-м'ясного напрямку продуктивності. Генетичні ресурси м'ясного скотарства складаються з 7 вітчизняних порід і типів: сіра українська, українська м'ясна, волинська м'ясна, поліська м'ясна, симентальська, знам'янська, південна.

Сіра українська порода великої рогатої худоби – це живий пам'ятник цілої зниклої епохи у тваринництві. Як продукт тривалої народної селекції вона є однією із найдавніших абorigенних заводських порід, яка зберігає неповторний комплекс фенотипових ознак.

Сіра українська худоба з давніх давен не була обділена увагою вчених і фахівців. Широкий спектр їхніх інтересів включав різноманітні дослідження і узагальнення. Цікаві матеріали щодо еволюції і особливостей формування породи містяться в публікаціях історико-етнографічного змісту, статистичних оглядах, звітах про виставки сільськогосподарських тварин (Арандаренко, 1848, Вовк, 1995, Морачевский, 1910, Скальковский, 1853, Белокрысов, 1902, Васильев, 1913, Щепкин, 1915, Шадрин, 1917).

Історичні аспекти еволюції великої рогатої худоби висвітлені в роботах О. О. Браунера (1922, 1933), С. Н. Боголюбського (1940), М. М. Колесника (1949).

Комплекс зоотехнічних ознак, пов'язаних з м'ясною і молочною продуктивністю досліджували П. А. Пахомов (1909), М. І. Придорогін (1924), М. Ф. Іванов (1913), Ю. Ф. Лискун (1928, 1949), І. Г. Зорін (1938, 1950, 1951), А. Д. Доброхотов (1959) та інші.

Цілеспрямована селекційна робота з сірою українською худобою була започаткована відомими скотозаводчиками С. С. Деконським, В. С. Кочубеєм, В. П. Магденком, Е. К. Бродським. Фундаментальні дослідження сірої української худоби проводили відомі науковці Ф. М. Бодня (1965), І. С. Журавок (1949), М. В. Зубець, А. Г. Тимченко, В. С. Козир (1994),

Н. П. Погрібна (1963, 1965, 1968), Ф. Ф. Ейснер і О. П. Дасюка (1975), Л. В. Годованець (1986, 1988), А. Д. Чала (1967, 1974), М. І. Шевченко, Д. І. Шевченко (1967), І. Ф. Шульженко (1963, 1965, 1970), П. М. Буйна (1973) та інші.

Різнопланові генетичні дослідження породи проводили Г. Є. Маринчук (1986, 1988), В. А. Мещерякова (1971, 1974), В. І. Глазко (1998), Ю. А. Столповський (1992). Особливу увагу дослідників привертала популяція сірої української худоби Дослідного господарства Інституту тваринництва центральних районів УААН «Поливанівка».

Проблемі збереження генофонду цієї худоби і обґрунтування стратегії і тактики її вирішення присвячені роботи Ф. Ф. Ейснера (1986), В. С. Козиря (2006), О. П. Чиркової (2007) та інших.

При підготовці даної монографії використані матеріали з вітчизняних і зарубіжних джерел.

В умовах інтенсивної селекції відбувається швидка зміна породного складу, що актуалізує проблему збереження локальних порід та популяцій. Тварини великої рогатої худоби сірої української породи є носіями спеціфічних генних комплексів і таких спадкових якостей, як міцна конституція, довготривале використання, високий рівень адаптації, універсальна продуктивність, невибагливість до умов утримання та висока плодючість корів. Завдяки високій селекційній цінності генофонду сірої худоби використовується при виведенні великого спектру європейських порід. На базі сірої української породи створено ряд таких вітчизняних порід, як лебединська, українська м'ясна, поліська і південна м'ясна. Таким чином, тварини сірої української породи характеризуються унікальним резервуаром спадкових якостей та генних комплексів, тому її генофонд особливо цікавий і цінний для подальшої селекційної роботи, а її збереження має особливе значення.

Питання збереження генетичних ресурсів сільськогосподарських тварин останнім часом набуває особливої актуальності. Основними причинами, які негативно впливають на скорочення генетичного різноманіття порід є безсистемні схрещування, відсутність селекційних програм і стратегій, штучний відбір,

231. Morris B. G. et al. Biochemical polymorphism in the blood of Texas Long horn cattle. *Anim. Blood Groups Biochem. Genet.* 1980. Vol. 11. P. 80.
232. Stolpovskaja O. B., Stolpovskii Yu. A. Transferrins of blood serum in cattle of Grey Ukrainian breed (B. t. primigenius). *Isozyme Bull.* 1990. Vol. 23. P. 23–93.
233. Stormont C. et al. A new phenotype in the Car system of cattle. *Proc. of the XII cijnf. anim. blood Groups biochem. genet Budapest.* 1970. P. 187–189.
234. Thinnis F., Gelderman H., Wens U. New protein polymorphism in cattle. *Anim. Blood. Groups Biochem. Genet.* 1976. Vol. 7. № 2. P. 73–89.
235. Poonam S., Abhigyan N., Shyam Sundar P. Inferring Relationship of Blood Metabolite Changes and Average Dail Gain With Feed Conversion Efficiency in Murrah Heifers: Machine Learning Approach. *Frontiers in Veterinary Science.* 2020. Vol. 7. DOI: 10.3389/fvets.2020.00518.15.
236. Serrano A., Bardasi L., Riu R. Visual evaluation of cattle cleanliness and correlation to carcass microbial contamination during slaughtering. *Meat Science.* 2012. Vol. 90. № 2. P. 502–506. DOI: 10.1016/j.meatsci.2011.08.001.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

3

1. МИНУЛЕ

10

1.1. Історія формування сірої української породи

10

1.1.1. Походження

10

1.1.2. Господарське значення породи

26

в історичному минулому

27

1.1.2.1. Робочі якості

31

1.1.2.2. М'ясна продуктивність

34

1.1.2.3. Молочна продуктивність

37

1.1.3. Селекційно-племінна робота

61

2. СУЧАСНЕ

61

2.1. Поширення і стан споріднених груп сірої худоби у світі та в Україні

65

2.2. Популяційно-фенотичний аналіз сірої української породи

80

2.3. Біохімічні дослідження

86

2.4. Імуно- та цитогенетичні особливості сірої української породи

120

2.5. Генеалогічна структура генофондного стада сірої української породи дослідного господарства

164

«Поліванівка»

175

2.6. Вікова мінливість полігенно-спадкових ознак сірої української породи великої рогатої худоби

184

2.7. Оцінка бугаїв-плідників за якістю нащадків

186

2.8. Аналіз ефективності методів розведення

186

2.9. Біологічні та господарсько-корисні ознаки сірої української породи

190

2.9.1. М'ясо

205

2.9.2. Екстер'єр та конституція

209

2.9.3. Жива маса

209

2.9.4. Відтворна здатність маточного поголів'я

209

394	О	Сіра українська худоба: минуле, сучасне, майбутнє	395
2.9.5.	Репродукція корів сірої української породи і енергетика їх приплоду	212	2.12. Технологія годівлі тварин 298
2.9.6.	Комплексна система гарантованого відтворення великої рогатої худоби	217	2.13. Організація маловитратної технології 303
2.9.7.	Динаміка відтворювальної здатності корів сірої української породи	220	2.14. Годівля худоби сірої української породи 304
2.9.8.	Молочність корів	222	3. МАЙБУТНЄ 317
2.9.9.	Ріст та розвиток молодняку	224	3.1. Напрямки племінної роботи. Основні селекційно-генетичні принципи роботи у генофондному стаді 319
2.9.10.	Особливості росту молодняку великої рогатої худоби сірої української породи з урахуванням їх походження	234	3.2. Шляхи реалізації поставлених задач 326
2.9.11.	Порівняльна оцінка онтогенезу бугайців м'ясних порід в умовах степу України	239	3.3. Удосконалення прийомів розведення та збереження сірої української породи різних гено- і фенотипів 331
2.9.12.	Розвиток бугайців сірої української породи до річного віку	252	3.4. Першочергові завдання щодо подальшої роботи із сірою українською породою 339
2.9.13.	Оцінка власної продуктивності бичків різних ліній сірої української породи	254	3.5. Практичні основи контролю й управління селекційними процесами 349
2.9.14.	Зміни господарсько-корисних ознак худоби різних поколінь сірої української породи	256	3.6. Перспективи розвитку м'ясного скотарства у дослідному господарстві «Поливанівка» 354
2.9.15.	Постембріональний розвиток телиць різних споріднених груп сірої української породи	258	ПІСЛЯМОВА 368
2.9.16.	Формування енергетично-споживчих властивостей м'язової тканини бугайців сірої української породи	261	БІБЛІОГРАФІЯ 369
2.9.17.	Ріст та розвиток ремонтних телиць різних поколінь в умовах Придніпров'я	269	
2.9.18.	Зміни екстер'єру худоби сірої української породи в умовах Придніпровського регіону	270	
2.10.1.	М'ясна продуктивність сучасного стада	273	
2.10.2.	Шкіряна сировина	283	
2.11.	Технологія утримання генофондного стада сірої української худоби	287	
2.11.1.	Цехова система утримання худоби	287	
2.11.2.	Маловитратна технологія утримання худоби	296	
2.11.3.	Потоково-цехова система при маловитратній технології	297	

Наукове видання

**КОЗИР Володимир Семенович,
ДЕНИСЮК Олександр Віталійович,
ДІМЧЯ Георгій Георгійович та ін.**

СПРА УКРАЇНСЬКА ХУДОБА: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ

Монографія

Друге видання, доповнене

*За загальною редакцією
академіка НААН України В. С. Козира*

Відповідальний за випуск П. Т. Четорка
Комп'ютерний набір та верстка П. Т. Четорка
Дизайн обкладинки В. В. Савельєва

Підписано до друку 31.03.2023 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Цифровий друк. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 23,02. Наклад 300.
Замовлення № 0623-055.

Видавництво та друк: Олді+
65101, м. Олеса, вул. Інтелі, 6/1,
тел.: +38 (095) 559-45-45, e-mail: office@oldiplus.ua
Свідцтво ДК № 7642 від 29.07.2022 р.

Замовлення книг:
тел.: +38 (050) 915-34-54, +38 (068) 517-50-33
e-mail: book@oldiplus.ua

**ОЛДІ
ПЛУС**

Вірю в усі найкращі властивості української худоби.
Породу цю вважаю універсальною.

С. С. Деконський,
скотозаводчик, 1912 р.

Минуле сірої української породи великої рогатої худоби створено природою і наполегливою творчою працею людей. Для того, щоб проводити цілеспрямовану роботу з породою треба знати її корені та потенційні можливості, динаміку становлення як єдиної органічної системи.

1.1. Історія формування сірої української породи

1.1.1. Походження

Єдиної точки зору щодо походження сірої української породи немає. Вона є відірдіям прадавньої подільської великої рогатої худоби, яка розселилась по світу і збереглась на сьогодні в значній кількості в країнах південної і східної Європи. Відомо, що сіра українська худоба є однією із самих древніх, добре пристосованих до екстремальних умов узбережжя Середземного, Чорного, Каспійського морів, Балканського півострова й посушливих районів півдня Росії. Найбільш рання і повна класифікація відірдіє сірої худоби представлена в таблиці 1.

Свідченням про час появи свійської сірої худоби на території України можуть бути археологічні матеріали та письмові джерела древніх авторів. П. Т. Толочко, Д. Н. Казак, С. Д. Крижицький (1994) вважають, що велика рогата худоба була однією із перших приручених тварин на території України в VII–VI століттях до нашої ери. Культурний вік породи та час її використання людиною вони визначають приблизно в 4–5 тисяч років. А. С. Серебровський (1969) та Е. І. Бугрімов (1973) вказують на наявність сірої степової худоби в родовому суспільстві

трипільської культури (III–II тисячоліття до нашої ери) в басейнах Дніпра, Південного Бугу та Дністра.

На думку ряду авторів (Браунер, 1922, Пахомов, 1909, Придорогин, 1924, Иванов, 1964, Лискун, 1949, Доброхотов, 1959, Колесник, 1949) велика, круторога степова худоба сірої масті за краніологічними ознаками близька до типу степового тура – *Bos taurus primitivus*.

Професор О. О. Браунер (1922) з метою встановлення походження сірої української худоби провів порівняльну оцінку її скелету і черепу зі скелетом і черепом тура. Для цього вчений використовував проміри головних кісток кінцівок: при порівнянні передньої кінцівки – довжину лопатки, плечової та променевої кістки, п'ястка, зап'ястка, першої фаланги, другої фаланги і висоту третьої фаланги (кістки копитця). Для задньої кінцівки – довжину стегнової кістки, гомілки, плюсни, першої фаланги, другої фаланги та висоту третьої фаланги.

На основі такого вивчення він прийшов до висновку, що сіра українська худоба є прямим нащадком європейського тура. По С. М. Боголюбському (1940) через всі роботи О. О. Браунера червоною стрічкою проходить бажання знайти історичні зв'язки минулого із сьогоденням. Вказаний напрям чітко відслідковується при встановленні походження сірої української худоби.

Ю. Д. Рубан (2005), обґрунтовуючи походження великої рогатої худоби на основі краніологічного принципу, виділив на території Європи чотири центри походження худоби типу *Bos taurus primitivus*. З одного з них – Причорноморського – походять родоначальники сірої степової породи.

Є й інші погляди (Роде, Ейсбейн, 1886, Широких, 1930, Колесник, 1949), відповідно до яких сіра худоба була корінною породою Азії й Африки, розводилась у древні часи персами, народами Малої Азії, єгиптянами і потрапила у країни Південної Європи та на степові простори України у зв'язку з переселенням кочових народів з Азії на Захід. На відомих з Древнього Єгипту зображеннях тварин за формою голови, будовою рогів, тіла мають схожість із сучасною сірою степовою худобою.

Дика середньовікова англійська худоба	Левон-ширська худоба	Вірдія Європи	Вірдія Росії	Українське Кавказьке Мало-російське Донське Кубанське Балканське Калмичьке Киргизьке	Шітрії, Мурталя, Мурталя	Середньовікова ширська худоба і чимінгенського парків	
		Подільська			Вірдія Італії		Романська
		Південно-східні породи			Південної Франції, можливо Іспанії, Португалії		

Таблиця 1. Класифікація вірдієв сирі худоби (складена по Роде, Ейбейн, 1886)

Дикі бики – предки домашньої худоби населяли різні райони Старого Світу у дольодняниковий і льодяниковий періоди, а також в епоху розквіту древніх культур – Індії, Ірану, Єгипту, Риму, Греції і у більш пізні періоди їх існування у Європі, аж до самого початку XVII століття нової ери. Високі рештки турів дозволяють стверджувати, що вони мали висоту в плечах до 213 см, а відстань між кінцями рогів по згині – до 243 см (Ланкастер, 1914).

Сигізмунд Герберштейн (1584), описуючи турів, вказував: «Це справжні лісові бики, що нічим не відрізняються від домашніх, за виключенням того, що вони суцільно чорні і мають вздовж спини білувату смугу».

Величезні блискучі роги могутніх турів були бажаним трофеєм. Полювання й привело до їх знищення. В XVI столітті вони збереглися лише в угіддях князів Мазовецьких біля Варшави: в 1564 році там нараховувалось 30 голів, в 1602 році їх залишилось тільки чотири, а в 1627 році загинула остання туриця на землі (Беляев, 1885).

Процес формування породи проходив в складних умовах степової зони. За даними М. М. Колесника (1949) всі породи групи *Bos taurus primigenius* характеризувалися великим ростом і розводилися здебільшого в степових районах, на рівнинах і в низинах.

Багато авторів (Скворцов, 1870, Пахомов, 1910, Кулешов, 1897, Лискун, 1928, Зорін, 1956, Доброхотов, 1959, Іванов, 1964 та інші) ареал поширення сирі степової худоби показують в досить широких географічних межах. Породи розводились в Європі на просторі від Карпатських до Уральських гір, захоплюючи Австрію, Польщу, Болгарію, придунайські країни (Румунію, Чехословаччину, Югославію, Угорщину), Україну в сучасних кордонах, частину південних губерній сучасної Російської Федерації, Італію, Грецію, Туреччину, прибережну смугу Чорноморського узбережжя Кавказу, Іспанію та Португалію.

Під впливом місцевих природно-кліматичних і господарських умов у межах цього масиву виділялися самостійні породи: гасконська у Франції, сирі породи: подільська, романьольська,

Із 1968 року у дослідному господарстві «Поливанівка» розпочато дослідження по схрещуванню корів сірої української породи із спеціалізованими м'ясними породами шароле та кіанською. В наслідок проведеної роботи було отримано близько 1000 голів помісних тварин різних породних поєднань. Маточне поголів'я використовували у відтворному схрещуванні, а одержаних помісних бугаїв використовували як поліпшувачів в подальшій селекційно-племінній роботі.

У дослідне господарство «Поливанівка» у 1968 та в 1970 рр. із Франції було завезено 96 голів (82 телиці і нетелі та 14 бугаїв) м'ясної породи шароле. Чотири бугаї-плідники використувувались у схрещуваннях із сірими українськими коровами. Інші 10 плідників були направлені на держплемстанції різних областей України. Таким чином був створений один із найбільших племінних репродукторів м'ясної породи шароле в Україні.

Одночасно із репродуктором породи шароле у господарстві в 1970 був створений репродуктор спеціалізованої м'ясної кіанської породи. Поголів'я кіанів складало 10 нетелів та 10 бугаїв-плідників. Кращих із завезених бугаїв – Даво 2241, Еоїзіано 81 та Еуфеміо 382 – використовували у відтворному схрещуванні із коровами сірої української породи та заказних схрещуваннях із окремими шаролезькими коровами. У результаті були отримані високопродуктивні помісні тварини першого та другого покоління з різними «долями крові».

В останні роки минулого сторіччя вживались заходи із збереження сірої української породи. Згідно з розпорядженням Ради Міністрів УРСР від 31.08.1983 р. № 473-р та наказом МСГ УРСР від 12.09.1983 р. № 230 «Про збереження генофонду сірої української породи великої рогатої худоби» в дослідному господарстві «Поливанівка» Магдальнівського району створена генофондова ферма на окремому, територіально відокремленому від інших порід худоби, відділку (як підприємство закритого типу), де при чистопорідному розведенні повинно зберігатися близько тисячі голів, в тому числі близько 500 корів цієї породи.

2. СУЧАСНЕ

Сіра степова худоба володіє прекрасними властивостями, виявляє при хорошій годівлі і вмілому розведенні ясні задатки до підняття скоростиглості, збільшення м'ясності і молочності.

А. Пахомов

Відомий вислів, що без минулого не могло бути сучасного, актуальний для тваринництва взагалі і для сірої української худоби конкретно.

У зв'язку з тим, що досліджень проведено дуже багато, то деякі розбіжності показників на окремих дослідах не є помилковими, а тільки підтверджують, що в популяції постійно відбуваються еволюційні зміни під впливом середовища і умов вирощування поголів'я, але вони об'єктивно відображають ситуацію.

2.1. Поширення і стан споріднених груп сірої худоби у світі та в Україні

Незважаючи на широке поширення сірої худоби в минулому у багатьох регіонах, на сьогоднішній день вона знаходиться майже на межі зникнення. Сучасне світлове розповсюдження споріднених груп сірої худоби, за матеріалами Ганноверської школи ветеринарної медицини наведено в таблиці 12.

Сьогодні в Україні масиви поголів'я сірої української худоби зосереджені та зберігаються в господарствах науково-дослідних установ: дослідному господарстві «Поливанівка» Інституту зернових культур НААН (Дніпропетровська область) і племеннотураторії «Маркесво» Інституту тваринництва степових районів НААН (Херсонська область). У 2001 році понад 60 голів маточного та ремонтного поголів'я сірої української породи було завезено з дослідного господарства «Поливанівка» у підсобне господарство Києво-Печерської лаври, де створено дочірнє господарство.

Таблиця 15. Структура стада сірої української породи в дослідному господарстві «Поливанівка» (2002–2023 рр.)

Статеві-вікові групи тварин	Роки						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2023
Всього	531	596	629	594	751	800	
в т. ч. бугаї	3	8	9	10	12	15	
Корови	193	193	191	238	265	300	
Нетелі	7	28	42	36	32	50	
Телиці	131	142	154	166	217	170	
Бички	135	101	161	71	137	164	
Відгодівля	62	124	72	73	88	101	

Кількість поголів'я сірої української породи по господарствах-репродукторах в Україні наведена у таблиці 16, дані якої свідчать про тенденцію збільшення чисельності тварин.

Поряд із збільшенням поголів'я сірої української худоби, в породі відбуваються і генетичні процеси та змінюються деякі господарсько-корисні ознаки.

Таблиця 16. Динаміка чисельності сірої української породи в Україні

Роки	Племзавод «Поливанівка»		Племрепродуктор «Маркет»		Інші господарства		Усього поголів'я	
	у т. ч. корів	у т. ч. корів	у т. ч. корів	у т. ч. корів	у т. ч. корів	у т. ч. корів	у т. ч. корів	у т. ч. корів
1985	510	220	128	59	—	—	638	279
2000	572	250	115	49	—	—	687	299
2005	594	238	110	46	—	—	704	284
2023	751	265	78	36	87	72	916	373

2.2. Популяційно-фенотичний аналіз сірої української породи

Одним з ключових в селекції генофондних стад є цільовий відбір тварин за генетикою (походженням) і фенотиповими характеристиками для породи ознаками. Це вимагає професійного ведення чіткого достовірного обліку і на цій основі визначення майбутніх батьків (висококласних корів та елітних бугаїв-плідників) для одержання наступних очікуємих поколінь.

Серед новонародженого молодняку для подальшого розведення, доцільно визначити конкретних особин з чітко визначеним статевим диморфізмом (жива маса теличок при народженні повинна становити 27–28 кг, бичків 30–31 кг). Їх генеалогія має враховувати чистопорідність, високу м'ясну продуктивність батьків (молочність корів не менше 250 кг нащадків на підсосу при відлученні в 6 місяців), а також екстер'єрні характерні показники тілобудови приплоду (високоногість, довжину тіла, вузькотілість, вирівняність спини, глибину грудей, ширину задку), міцність кістяку та добрий розвиток м'язів, тіло не повинно мати ніяких вад.

Відповідно до діючої в Україні інструкції, відібране поголів'я худоби для подальшої цілеспрямованої селекційної роботи має типові для сірої української породи дрібноплідність, що сприяє легкості отелів (без сторонньої допомоги фахівців ветеринарної медицини), відтворювальна здатність матерів 97–98 телят на 100 корів, вузькотілість, високу пристосованість до жарких кліматичних, сучасних високотехнологізованих з елементами автоматизації технологічних і різноманітних безпасовищних кормових умов стelloвої зони, стійкість до інфекційних та інвазійних захворювань, високу енергію росту (середньодобові прирости на відгодівлі – до 1 кг/гол.), довгорослість (до 30 місяців нарощувати живу масу), добру конверсію корму в прирости (не більше 80 МДж енергії і 1 кг сирого протеїну на 1 кг приросту), характерні для м'ясних порід забійні якості (м'ясність, забійний вихід, вихід туші, м'якуша в ній), м'якушовість, кулінарні і смакові якості м'яса (ніжність, соковитість, уварюваність, аромат), дегустаційна оцінка м'яса і бульйону 4,5 бала за п'ятибальною шкалою, конкурентоспроможну яловичину, важку та якісну шкіру.

Світле кільце навколо носогубного дзеркала (H_1) зустрічається в 96,4 % корів (див. рис. 3), можливо, цей показник насправді дорівнює 100 %, так само як і в алтайській групі. Річ у тому, що виділити цю ознаку у тварин, які мають тип забарвлення голови B_2 (світло-сіра) і B_1 (біла), достатньо важко. Тварин, які несуть фен G_1 (горбоносість), в породі 23,5 % (рис. 5), 24,8 % корів мають червоно-сірий (рудий) ремінь по хребту (I_1), значно нижче концентрація ознаки I_3 (світлий ремінь по хребту) – 7,2 % (рис. 6).

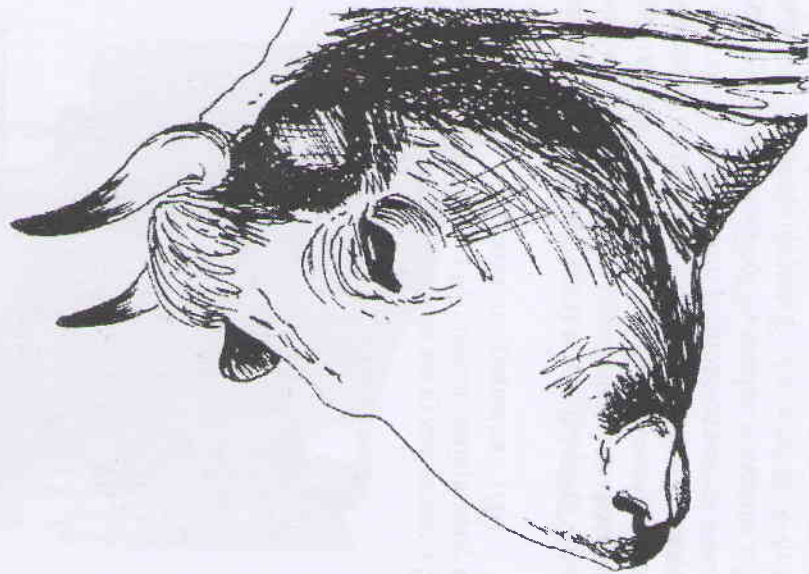

Рис. 5. Горбоносість (G_1)

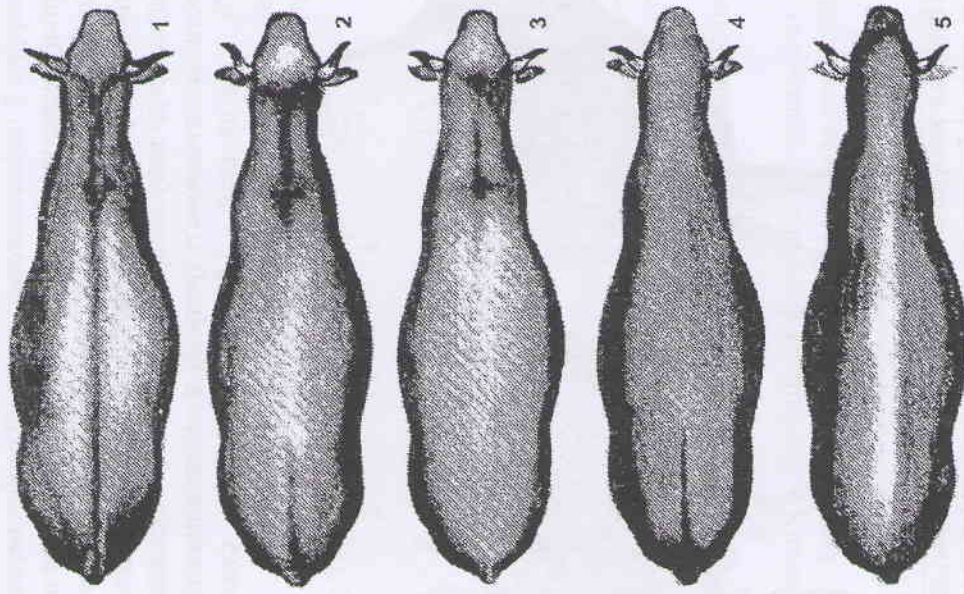

Рис. 6. Варіації форми і кольору «реміння» на спині (I_1):
1, 2, 3, 4 – червоно-сірого кольору; 5 – «ремінь» світлий (I_3)

У асканійському стаді не виявлено жодної тварини з рожевою вульвою (J_1). В цілому ж по породі значне переважання тварин з пігментованою вульвою (J_2) – 96,4 %.

Близько 50 % корів сірої української породи є носіями фену K_1 (наявність темно-сірих, червоно-сірих, бурих підпалин).